

Tadqiqot.uz

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

№17
30 июнь

conferences.uz

ТАСВИРИЙ САНЪАТ ВА ДИЗАЙН

1. Yadgarov Nodir Djalolovich, Ismoyilova Niginabonu Bahodirovna RANIM AHMEDOV XALQ RASSOMI.....	8
2. Азимов Барот Бафоевич ТАСВИРИЙ АМАЛИЙ ДАРСЛАРДА ИЖОДИЙ ҚОБИЛИЯТЛАРНИ ЎСТИРИШ.....	9
3. Азимова Мухайё Баротовна ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИДА ТАРИХИЙ ОБИДАЛАР ҲАҚИДА СУҲБАТ.....	10
4. Aminov Akmal Shavkatovich, Qulmahmatov B.G MUHANDISLIK KOMPYUTER GRAFIKASINING QISQASCHA TARIXI TO'G'RISIDA.....	12
5. Мусинова Азиза Садиковна, Нусратова Холда УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИНИНГ ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИНГ БАЪЗИ МАСАЛАЛАРИ.....	14
ТАРИХИЙ ОБИДАЛАРДА НАҚШИН БЕЗАКЛАР ЖИЛОСИ.....	15
6. Хакимова Гульнора Абдумаликовна КАШТАЧИЛИКДА РАМЗИЙЛИКНИНГ АКСИ.....	17
7. Shukurov Avaz Ro'ziboevich SHIZMACHILIK FANINI KOMPYUTER ANIMASION MODELLARDAN FOYDALANIB RIVOJLANTIRISH.....	18
8. Badiyev Maxmud Marupovich, Axmatov N FAVVORALAR HAQIDA.....	20
9. Parpiyeva Shoira Mamasiddiqovna BADIIY TA'LIMDA QALAMCHIZGILARNING AHAMIYATI.....	22
10. Bakaev Shodijon Shokirovich, Shokirov Sherozjon Shodijon o'g'li SHOXLAR NAZARIGA TUSHGAN RASSOM KAMOLIDDIN BENZOD IJODIGA BIR NAZAR.....	24
11. Зайлидинов Равшан Болтаевич.....	26
ИНТЕГРАЦИЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ШКОЛЕ.....	26
12. Мамурова Дилфуза Исломовна, Аламова Нафиса ЎҚУВЧИЛАР ДИЗАЙНЕРЛИК ИЖОДҚОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	29
13. Азимов Санжар Самадович, Авезов Шерали Наимович АМАЛИЙ ПЕРСПЕКТИВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШДА ТАЛАБАЛАРНИНГ ТАСВИРЛАШ МАҲОРАТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	31
14. Abdurahimova Ra'noxon Qosimovna PEDAGOGIK RASMNI O'QITISH VAZIFALARI.....	33
15. Diyorova Nasiba Juraqulovna O'QUVCHILARDA TASVIRIY IFODALASH QOBILYATNING AHAMIYATI.....	34
16. Dastamova Feruza Ahmadjonovna TASVIRIY SAN'ATNING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQADORLIGI. TASVIRIY SAN'AT VA ADABIYOT.....	35
17. Sharipova Gulandom Botirovna BADIIY IDROK ETISHNING KOMPOZITSION USULLARI.....	37

**АМАЛИЙ ПЕРСПЕКТИВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШДА
ТАЛАБАЛАРНИНГ ТАСВИРЛАШ МАҲОРАТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

Азимов Санжар Самадович
Бухоро давлат университети
Тасвирий санъат ва муҳандислик
графикаси кафедраси катта ўқитувчиси
azimov.ss@mail.ru
+998907441242

Абозов Шерали Наимович
Бухоро давлат университети
Тасвирий санъат ва муҳандислик
графикаси кафедраси ўқитувчиси
avezov.sh.n@mail.ru
+99893 6224346

Аннотация Мақолада тасвирий санъатнинг қонун – қоидалари, тасвирий санъатда тасаввурдан расм чизиш ахамияти ва тасвирий санъатда ижод қилган буюк рассомларнинг фикрлари ҳақида баён этилган.

Калит сузлар: перспектива, натура, тасаввур, жисм, ҳажм, уфқ, нуқта, паралел.

Талабаларни натурадан, хотира ва тасаввурдан расм чизишга ўргатишда реалистик тасвирий санъат қонун-қоидаларининг назарий асосларини билишлари катта аҳамиятга эга. Бирор бир юзада жисмни ҳаққоний тасвирлаш учун, жисмнинг кўриниб турган қисми, унга хос бўлган қуйидаги барча характерли жиҳатлари ва хусусиятлари уйғунлашиши лозим: тузлиши, нисбати, ҳажми, материали бўшлиқдаги жойлашуви. Кўчанинг ўртасидан кета туриб деразаларга қарасак, улар худди қисқариб бораётгандек. Аслида эса уларнинг ўлчами ўзгармайди. Параллел темир йўл релеслари, олисга қаралганида, уфқ томонга қараб бирлашиб, бир нуқта бўлиб кўрилади, сим ёғочлар бинолар, дарахт ва одамлар биздан узоклашгани сари кичрашиб боради. Узок масофаларда катта ҳажмдаги жисмлар текис бўлиб, ноаниқ белгилар, чизиқлар ва бўлақлар шаклида кўрилади. Жисмларнинг бундай ўзгариши маълум қонунларга бўйсунди. Ушбу қонунлар инсоннинг кўриш қобилиятига, жисмларнинг масофа ўзгаргишининг таъсирида қисқариши натижасида вужудга келади. Буларни тасвирий санъатда амалий перспектива қонуни деб аталади.

Бизнинг жисм ҳақидаги тасаввурларимиз, ўша жисмни кузатаётган пайтимиздаги шарт-шароитлар (масофа, ҳажм, ҳаво ўзгариши, йил фасли ва бошқ.) асосида ўзгаради. Жисмлар шаклининг кўз олдимизда ўзгариши аниқ перспектив қонунларга бўйсунди. Олисдаги жисмлар шаклининг перспектив қисқариши антик давр қўлёзмаларида ҳам учрайди. XV аср ўрталарида яшаб ижод қилган италян рассоми Пьетро дель Борго ушбу назариянинг биринчи намоёндаларидан бири бўлиб ҳисобланади. Леонардо да Винчи ҳам ўзининг «Сурат ҳақидаги илмий мақола»сида чизиқли ҳамда фазовий перспектива қонунлари тўғрисида айтиб ўтган эди. Ушбу қонуннинг назарий жиҳатдан ривожланиши немис рассоми ва назариячиси Альбрехт Дюрер номи билан ҳам боғлиқ. А. П. Лосенко ва яна кўплаб рус рассомлари перспективанинг назарий жиҳатларинидан ўрганганлар. XX асрда эса, перспективанинг қонуниятларининг амалиётга тадбиқ қилиш масалари билан рус олимларидан Н.Н.Ростовцев, В.С.Кузин, Е.В.Шороховлар шуғулланганлар. Қуйида жисмларнинг перспектив қисқариши учун ўта муҳим бўлган қонунқоидаларни кўриб чиқамиз. Бунинг учун энг аввало кўриш органимиз ҳақида маълумотга эга бўлишимиз лозим. Маълумки, ёруғлик нурлари кўз қорачиғи орқали ичкарига қиради, гавхардан ўтиб (икки тарафлама қавариқ линза орқали), кўзнинг тўрсимон мугуз пардасига тушади. Ушбу парданинг энг майда колбалари нервларнинг таъсирланишини юзага келтиради ва уни бош миёга узатади, бунинг натижасида биз ёруғликни ҳис этамиз. Ёруғлик нурлари кўзга конус шаклидаги нур ҳолатида қиради ва конус кўз қорачиғининг юқори қисмида жойлашади. Масофа

ўзгариши, жисм масштабининг ўзгариши, жисмнинг кўздан узоқлашиши билан фақатгина унинг кенглиги ва баландлиги эмас, балки чуқурлиги ҳам ўзгаради. Шунингдек жисм баландлиги ва ҳажми ҳам кенгликнинг ўзгариши натижасида кичраяди. Шунинг учун олинганда жисм ҳажми яқиндаги жисм ҳажмига нисбатан ноаниқ бўлиб кўринади. Кўздан жуда ҳам олинлашиб кетганда жисмлар умуман кичрайиб уфқ чизиғида бир чизиқ ҳолда текис бўлиб кўринади. Жисмлар кичрайиши билан улар ўртасидаги масофа ҳам камаяди.

Узоқдаги нарсалар худди яқинлашиб қолгандек ва уларни ажратиб турган бўшлиқ ғойиб бўлгандек туюлади. Жисмлар ва кўз ўртасидаги масофа янада ортганида жисмлар бир-бирлари билан бир нуқтага бирлашиб кетади. Жисм шаклини идрок этиш перспектив тасвирга нисбатан кўпроқ олдиндан маълум бўлган жисм тузилишига боғлиқ. Шу сабабли, биз параллел чизиқлар олинлашгани сари бир-бирлари билан қўшилиб кетганларини кўрсатқанда, маълумки, бизнинг кўз олдимизда турган параллел чизиқлар кесишиши табиатда мумкин эмас. Қисқа қилиб айтганимиз, биз биронбир нарсани кўрамиз, аммо уни перспективанинг қонунарига асосан бошқача қабул қиламиз. Тажрибасиз талабанинг чизган тасвири ёш боланинг расмидан фарқланмайди, бунда перспектива мавжуд бўлмайди (барча жисмлар фақатгина икки ўлчамда тасвирланади) – бу ўз навбатида реалистик тасвирни билмасликдан келиб чиқади. Жисмлар шаклининг қисқаришини аниқ ва равшан кўрсатиб бериш учун, ўзимиздан бир оз узоқроққа тўғри бурчакли ойна бўлагини жойлаштирамиз ва у орқали жисм ёки жисмлар гуруҳини томоша қиламиз. Жисмдан келаётган нур кўзимиз тўр пардасига тушишдан олдин, томошабин ва жисм ўртасида жойлашган ойна юзасидан маълум нуқталарда ўтиши лозим. Бошимиз ҳолатини ўзгартирмасдан, кўринаётган жисм контури бўйича ойнага туш ёки сиёҳ билан чизамиз. Ойнада тўғри перспектив тасвир ҳосил бўлади. Ушбу ҳолатда ойна расм чизиш юзаси бўлиб хизмат қилади. Жисмнинг жойлашган ўрнига (кўздан баландда ёки пастда, биздан олинган ёки яқинда) ва бурилиш даражасига кўра жисмнинг кўзга кўринадиган қисми ўзгаради. Жисмни кўздан йироқлаштирилиши, унинг ҳажмининг кичрайиб боришига олиб келади.

Табиатга асосланиб расм чизишдан аввал, жисмнинг горизонт чизиғига нисбатан жойлашувини аниқлаш муҳимдир: у горизонтдан пастда, юқорида ёки горизонтда жойлашганлигини аниқлаш лозим. Горизонт чизиғи кузатувчи кўзи даражасида жойлашган бўлади, шунинг учун рассомнинг ҳолати ўзгариши билан, горизонт чизиғининг жойлашуви ҳам ўзгаради. Жисмни горизонт чизиғини ҳисобга олган ҳолда тасвирланганда жисмнинг кўринадиган қисми ўзгариб туради: горизонт чизиғидан юқорида жойлашган жисмлар кузатилганда, уларнинг пастки қисми, горизонтдан пастда жойлашганларининг эса юқори қисми кўринади. Горизонт бўйича тўғри бурчак ҳосил қилган исталган шаклнинг (масалан, кубнинг вертикал қирраси) вертикал чизиғи олинлашганида ҳам вертикал бўлиб кўринади. Шаклнинг горизонтал чизиғи эса горизонт билан мос келади ва расмда горизонтал ҳолатда акс этади. Горизонтал чизиқларнинг перспектив ҳаракатини китоб жавони мисолида аниқ кўришимиз мумкин. Табиатдан расм чизилганида горизонт томон ҳаракатланувчи горизонтал чизиқларнинг ётиқлик бурчагини аниқлаш ва уни расмда тўғри ифодалаш муҳим вазифа бўлиб ҳисобланади. Тўлаҳажмли жисмларни қоғозда тасвирлашни ўрганиш учун аввало геометрик шаклларнинг перспектив тузилишини ўрганиб чиқиш лозим. Энг мураккаб жисмларнинг конструкцияси оддий жисмларнинг уйғунлиги натижасида вужудга келади. Сода шакллар мисолида жисмларнинг перспектив тузилиши қонунини осонликча ўзлаштириш мумкин. Оддий геометрик шаклларни перспектив қоида асосида чизишни тўла ўзлаштириш, табиатдаги ҳар қандай жисмни ҳеч қандай қийинчиликларсиз чизиш имконини беради. Уч ўлчамли жисмни қоғозда тасвирлаш тамойилларини эгаллаш учун, турли жисмларни бир неча бор уфқ чизиғига нисбатан турли жойлаштириб, шунингдек, рассомга нисбатан расмларни турли бурчакларда буриб чизиш муҳим ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Азимов Б.Б, Азимова М.Б Рангтасвир Ўқув қўлланма “Дурдона нашриёти” 2019
2. Avesyan O. A. Natura i risovanie po predstavleniyu.-Moskva: Izobrazitel'noe iskusstvo. 1985.-151 s.

TADQIQOT.UZ
ТОМОНИДАН ТАШКИЛ ЭТИЛГАН

"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 17-Кўп тармоқли
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ

(14-қисм)

Маъсул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳих: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.06.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000